

האוניברסיטה העברית בירושלים

סילבוס

מבוא לארכאולוגיה של א"י באלף השמיני-הרביעי לפנה"ס & #40
#41 - 43210

תאריך עדכון אחרון 16-02-2014

נקודות זכות באוניברסיטה העברית: 2.5

תואר: בוגר

היחידה האקדמית שאחראית על הקורס: ארכאולוגיה והמזרח הקרוב הקדום

השנה הראשונה בתואר בה ניתן ללמוד את הקורס: 2014

סמסטר: סמסטר א'

שפת ההוראה: עברית

קמפוס: הר הצופים

מורה אחראי על הקורס (רכז): פרופ' יוסי גרפינקל

דוא"ל של המורה האחראי על הקורס: garfinkel@mssc.huji.ac.il

שעות קבלה של רכז הקורס: יום ב', 12-13

מורי הקורס:
פרופ יוסף גרפינקל
מר איגור קריימרמן

תאור כללי של הקורס:

נתמקד בארכיאולוגיה של ארץ-ישראל למן התקופה הנאוליתית ועד תקופת הברונזה הקדומה א'. נסקרים בפירוט האתרים הנושבים בתקופה זאת תוך התייחסות לבעיות כרונולוגיה ולהתפתחות אזורית, לתרבות חומרית (ארכיטקטורה, ממצא קטן, אמנות, מטלורגיה) ולקשרים בינלאומיים.

מטרות הקורס:

הכרת רצף התקופות בארכיאולוגיה של ארץ ישראל בשלב הפרוטו-היסטורי: התקופות הניאולית, כלקולית, וברונזה קדומה א'.

תוצרי למידה

בסיומו של קורס זה, סטודנטים יהיו מסוגלים:

להגדיר את המאפיינים הבולטים של כל תקופה ותת-תקופה בפרק הזמן הנידון. לקרוא ולנתח מאמרים מקצועיים בארכיאולוגיה, והכרת האתרים החשובים של כל תקופה.

דרישות נוכחות (%) :
100

שיטת ההוראה בקורס: הרצאה עם מצגת. בנוסף מתקיים תירגול בו יידונו תופעות שונות לעומק, ויינתנו תרגילים.

רשימת נושאים / תכנית הלימודים בקורס:

13.10.13. הקדמה כללית
20.10.13. ניאולית קדם קראמי א'
27.10.13. ניאולית קדם קראמי ב'
11.13.3. ניאולית הקדם קראמי ב'-ג'
10.11.13. הניאולית הקראמי בארץ ישראל
17.11.13. הכלקולית הקדום (ואדי רבה)
24.11.13. הכלקולית התיכון

12.13.1 חופש חנוכה

12.13.8. הכלקולית המאוחר
15.12.13. הכלקולית המאוחר
22.12.13. מצרים הפרה-דינסטית
29.12.13. מסופוטמיה: ראשית העיור, המצאת הכתב והתרבות השומרית
1.14.5. ברונזה קדומה I

חומר חובה לקריאה:

I. מבוא ספרי I.

א. בן-תור (עורך). 1992. מבוא לארכיאולוגיה של ארץ ישראל. תל אביב: האוניברסיטה הפתוחה.

י. אהרוני. 1979. ארכיאולוגיה של תקופת המקרא. ירושלים: שקמונה.

ע. בר-יוסף וי. גרפינקל. 2008. הפריהסטוריה של ארץ ישראל. ירושלים: אריאל.

Ben-Tor A. 1992. *The Archaeology of Ancient Israel*. New Haven: Yale University Press.

Kenyon K.H. 1960. *Archaeology in the Holy Land*. London: E. Benn.

Levy T.E. (ed.) 1995. *The Archaeology of Society in the Holy Land*. London: Leicester University Press.

Mazar A. 1990. *Archaeology of the Land of the Bible*. New York: Doubleday.

II. אתרים סקירת

א. שטרן (עורך) 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל. ירושלים: החברה לחקירת ארץ ישראל ועתיקותיה. (בשנת 2008 יצא כרך מילואים באנגלית)

III. פירסומים וסדרות עת כתבי

ארץ-ישראל

חדשות ארכיאולוגיות

ידיעות

מכנים

מתקופת האבן

עתיקות

קדמוניות

קתדרה

ADAJ: *Annual of the Department of Antiquities of Jordan*

AASOR: *Annual of the American Schools of Oriental Research*

BASOR: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*

ESI: *Excavations and Surveys in Israel*

IEJ: *Israel Exploration Journal*

Levant

Paléorient

PEQ: *Palestine Exploration Quarterly*

Qedem

IV. (בעברית) תקופות פי על מוגדרת קריאה

ניאולית קדם קראמי א'

1. א. שטרן (עורך), 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, ערכים: יריחו (תקופה ניאוליתית), נתיב הגדוד, גלגל, נחל אורן, גשר

2. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 127-141.

ניאולית קדם קראמי ב' (+ג')

1. א. שטרן (עורך), 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, ערכים: יפתחאל (תקופה ניאוליתית), מונחתה, עתלית ים.

2. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 142-161, 232-271.

3. י. גרפינקל, 2005. סצינות ריקוד בחברות הכפריות הקדומות. קדמוניות 38 (חוברת 130), עמ' 66-80.

4. י. גרפינקל, 1987. ייצור גיר שרוף ומורכבות חברתית בכפר הניאולית. ארכיאולוגיה 1, עמ' 33-39.

ניאולית קראמי

1. א. שטרן (עורך), 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, ערכים: שער הגולן, תלוליות בטשי, ניצנים

2. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 161-170.

3. י. גרפינקל, 2003. ארכיטקטורה ותכנון היישוב בכפר הניאולית של שער הגולן. ארץ-ישראל 27, עמ' 73-82.

כלקולית קדום (ורדי רבה)

1. א. שטרן (עורך), 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, ערכים: עין אל גרבה, ואדי רבה

2. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 171-176, 272-277.

כלקולית תיכון

1. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 176-188.

2. י. גרפינקל, ד. בן-שלמה, מ. פרייקמן, וא. ורד, 2007. החפירות המחודשות בתל צף: אתר מן התקופה הכלקוליתית התיכונה בעמק הירדן. קדמוניות 39 (חוברת 132), עמ' 78-86.

3. י. גרפינקל, 2010. חידושים באדריכלות בתי המגורים של התקופות הפרוטו-היסטוריות במזרח התיכון. קדמוניות 43 (חוברת 139), עמ' 12-20.

כלקולית מאוחר

1. א. שטרן (עורך), 1992. האנציקלופדיה החדשה לחפירות ארכיאולוגיות בארץ ישראל, ערכים: תלוליות ע'סול, חדרה, באר-שבע (תקופה כלקוליתית), גילת, שיקמים, גרר

2. ע. בר-יוסף וי. גרפינקל, 2009. הפריהסטוריה של ארץ-ישראל, עמ' 188-220, 277-295.

3. א. גורזלזני, 2007. בית קברות מן התקופה הכלקוליתית בפלמחים-צפון. קדמוניות 39 (חוברת 132), עמ' 87-94.

4. פ. בר-אדון, 1971. מערת המטמון. הממצאים ממערות נחל משמר, עמ' 15-140.

5. ק. אפשטיין, 1981. לדמותה של התרבות הכלקוליתית בגולן. ארץ-ישראל 15, עמ' 15-20.

6. ת. לוי וד. אלון, 1992. קובץ חפצי שנהב משקמים. ארץ-ישראל 23, עמ' 65-71.

חומר לקריאה נוספת:

הערכת הקורס - הרכב הציון הסופי :

מבחן מסכם בכתב/בחינה בעל פה 80 %
הרצאה 0 %
השתתפות 0 %
הגשת עבודה 0 %
הגשת תרגילים 20 %
הגשת דו"חות 0 %
פרויקט מחקר 0 %
בחנים 0 %
אחר 0 %

מידע נוסף / הערות:

רשימת מונחים גיאוגרפיים

מזרח קדום

אנטוליה

מסופוטמיה: פרת, חידקל, שומר, בבל, אשור

עילם/אירן

לבנט

מצרים: עמק הנילוס (מצרים העליונה), דלתא (מצרים התחתונה), מדבר מזרחי, מדבר מערבי,

נוביה, חצי האי סיני

איי ים תיכון: קפריסין, כרתים, סנטורני

מונחים גיאוגרפיים בארץ ישראל
מישור החוף: פניקיה, השרון, פלשת
גב ההר: גליל, עמק יזרעאל, גלבע, כרמל, הרי שומרון, שפלת יהודה, הרי יהודה
עמק הירדן, עמק בית שאן, הבקעה, הערבה
נגב: בקעת באר-שבע, הר הנגב, מכתשים

אתרי מפתח "מיתולוגיים" במזרח הקדום
ארץ ישראל: יריחו, חצור, לכיש, מגידו, בית שאן
לבנון: גבל
סוריה: תל חלאף, אבלה, מארי, אוגרית. דרום טורקיה: אללה, סינג'רלי
עירק: אורוק, אור, בבל, אשור
אירן: סוזה, צוגה מיש, פרספוליס
טורקיה: גובקלי טפה, צאטל הויק, חתושה
קפריסין: חירוקטיה, אנקומי, כתיון

מושגי יסוד בקורס מבוא כללי לארכיאולוגיה של ארץ ישראל:

סקר
חפירה
סטרטיגרפיה
טיפולוגיה
קונטקסט
אתר ארכיאולוגי
הווצרות אתר ארכיאולוגי Process Formation Site
שטח חפירה
ריבע
חתך
תאריך יחסי
תאריך מוחלט
כיל
תרבות חומרית
חרסים
כלי צור
ממצא אורגני
ממצא קטן
שיטות מיון (טיפולוגיה, סריאציה, סטטיסטיקה)
שינויי אקלים
חבורה
שבט
ממלכה שיבטית
מדינה
מיגדר (ג'נדר)
פטרוגרפיה
מסחר

שפעה תרבותית
הגירת אוכלוסיה
הגליה
טאפונומיה
תזונה
ביות בעלי חיים
מהפכת המוצרים המישניים
פולן
צלמית
סצינות ריקוד
אנתרופולוגיה פיזית
פליאופתולוגיה
ניקוב גולגלות (טראפנציה)
ניתוח מרחבי
מקום מרכזי
אתיקה ארכיאולוגית
ציידים ולקטים
חקלאים קדומים
חברות עירוניות